

Чытанне і яго роля ў навучанні, выхаванні і развіцці малодшых школьнікаў

Савікава Ганна Юр'еўна

УА «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна»

Пачатковая школа – гэта асаблівы этап у жыцці вучня. Гэты перыяд звязаны з фарміраваннем у школьніка асноў умення вучыцца і здольнасці да арганізацыі сваёй дзейнасці. Менавіта чытацкія ўменні забяспечаць малодшаму школьніку магчымасць самастойна набываць новыя веды, а ў будучым ствараць аснову для самаадукацыі. Кнігі маюць вялікія магчымасці для навучання, выхавання і развіцця малодшых школьнікаў. Кнігі служаць для таго, каб пашыраць уяўленне вучня пра навакольны свет, знамяць яго з прыродай, з усім, што яго акаляе. Праз кнігу дзіця ўспрымае мадэлі паводзінаў. Асноўны аб'ём інфармацыі вучні атрымліваюць у школе з дапамогай настаўніка. У адпаведнасці з патрабаваннямі сучаснага дзяржаўнага стандарта задача кожнага настаўніка пачатковай школы – навучыць школьніка самастойна дабываць і выкарыстоўваць новыя веды.

Галоўнай мэтай прадмета «Літаратурнае чытанне» ў 2 – 4 класах з'яўляецца развіццё асобы вучня, яго эмацыянальных і маральных уяўленняў, выхаванне граматычнага чытача. Навучыць дзяцей правільнаму, бегламу, асэнсаванаму, выразнаму чытанню – адна з задач пачатковага навучання ў школе. Многія гады вялікая ўвага ўдзялялася тэхнічнаму боку чытання, спосабу чытання, тэмпу, правільнасці, выразнасці, пры гэтым мага ўвагі ўдзялялася ўсвядомленасці чытання. Паколькі чытанне з'яўляецца метапрадметным навыкам, то яго складнікі будуць у структуры ўсіх універсальных вучэбных дзеянняў (УВДз); у асобных УВДз уваходзяць матывацыя чытання; у рэгулярных УВДз – прыняцце вучням вучэбнай задачы, рэгуляцыя дзейнасці; у пазнавальных УВДз – мысленне, памяць, творчае ўяўленне, канцэнтрацыя ўвагі. Сучасныя школьнікі чытаюць горш, чым іх аднагодкі некалькі дзесяцігоддзяў таму назад. Уменне чытаць адбіваецца на ведах, на эрудыцыі. Толькі 70 – 75% другакласнікаў да канца вучэбнага года дасягаюць нарматыўных патрабаванняў, г. зн. чытаюць тэкст бегла, усвядомлена, выразна пры норме 70 слоў у хвіліну ў другім класе і 90 слоў у трэцім класе.

Паспяхова самастойнасць у навучанні вучняў не магчыма без беглага чытання, навык якога фарміруецца пастаяннай трэніроўкай у слых. Той, хто любіць кнігу, добра чытае і расказвае, граматычна піша, легка засвойвае праграмны матэрыял. Кніга павінна стаць сцяжынкай, якая вядзе да вяршыні разумовага, маральнага і эстэтычнага развіцця. У кожным класе

знайдуцца вучні, якія зазнаюць цяжкасці пры самастойнай працы з тэкстам падручніка, з цяжкасцю ўспрымаюць інфармацыю, якую нясе тэкст. Школьнікі зведваюць цяжкасці ў разуменні тэксту, у фармуляванні асноўнай думкі тэксту, у пошуку адказаў на пытанні. Многія цяжкасці разумення і запамінання тэксту звязаны з неразвітым уяўленнем. Развіццё чытацкага навыку прадугледжвае працу над творчым уяўленнем.

Адметнай уласцівасцю памяці з'яўляецца схільнасць да даступнага пераказу мастацкага твора. Тыя вучні, якія не засвоілі нормы тэхнікі чытання, аддаюць перавагу слуханню, а не чытанню, так як не разумеюць сэнсу прачытанага. Важнае значэнне набывае фарміраванне навыкаў сэнсавага чытання. Праца настаўніка накіравана на развіццё ўмення ўчытвацца ў заданне, выдзяляць ключавыя словы ў яго фармуліроўцы, на развіццё разумення яго сэнсу. Вучань павінен мець магчымасць самастойна працаваць з тэкстам, у тым ліку дома і ў класе, індывідуальна, у пары ці ў групе.

Адной з асноўных праблем чытання з'яўляецца вузкае кола самастойнага дзіцячага чытання. Калектыўнае наведванне бібліятэкі, бібліятэчныя ўрокі, сумесныя пазакласныя мерапрыемствы маюць вялікае значэнне для прывіцця вучням любові да кнігі, пашыраюць кола чытання. Важную ролю набывае самастойнае чытанне, якое павінна стаць традыцыяй.

Для пераадольвання праблем з чытаннем настаўнік на ўроках выкарыстоўвае разнастайныя прыёмы навучання дзяцей сэнсаваму чытанню. У 1 – 4 класах мы вучым павольнаму чытанню мастацкага тэксту. Вучань павінен прадумваць у працэсе чытання сэнс кожнага прачытанага слова, умець задаваць пытанні і знаходзіць адказ на іх, а таксама павінен умець рабіць аналіз прачытанага. Мы вучым школьніка разумець думкі, знаходзіць у тэксце адпаведнае слова, урывак, адчуць тое, што адчулі героі твора, зразумець, што хацеў сказаць пісьменнік. У аснове тэхналогіі ляжыць праца па прадтэкставай, тэкставай і паслятэкставай дзейнасці.

Найбольш эфектыўным і цікавым для школьнікаў прыёмай працы з тэкстам да чытання з'яўляецца «Кошык ідэй». Ён дазваляе зразумець усё, што ведаюць ці думаюць вучні па тэме ўрока. Прыём «Правільныя – няправільныя сцвярджэнні» выкарыстоўваюцца на этапе да чытання з мэтай вызваць цікавасць да вывучэння тэмы і стварыць станоўчую матывацыю самастойнага вывучэння тэкста. Вучням прапаноўваюцца некалькі сцвярджэнняў па новай тэме. Дзеці выбіраюць «правільныя» сцвярджэнні. На другім этапе вучні працуюць з тэкстам падручніка, чытаць тэкст пра сябе. Затым чытаюць усых па складах з каментарыямі. У працэсе чытання настаўнік задае ўскладнёныя пытанні на разуменне

зместу частак тэксту, гутарыць з вучнямі па змесце ў цэлым. Вынікам разумення тэксту можа быць складанне загалюўка частак мастацкага твора. На этапе непасрэднай працы з падручнікам найбольш эфектыўным з'яўляецца прыём «Інсэпт». Гэты прыём з'яўляецца сродкам, які дазваляе вучню прасочваць сваё разуменне прачытанага задання, тэксту. Вучняў знаёмяць з радамі маркіраваных знакаў і прапануюць па меры чытання ставіць іх алоўкам на палях тэксту.

Складанне плана – важны прыём сэнсавага пытання. План тэксту – гэта сукупнасць назваў асноўных думак, выражаных у тэксце. Пунктамі плана могуць быць загалюўкі, дадзеныя аўтарам, ці пытанні да тых загалюўкаў, якія вучні прыдумваюць. Як навучыць складаць план? Самы прасты прыём – гэта падзел тэксту на лагічныя часткі і азаглаўленасць іх.

Найбольш эфектыўным прыёмам работы пасля чытання з'яўляецца прыём «Кластэр». Сутнасць такога прыёму заключаецца ў сістэматызацыі матэрыялу вучнямі. Да асноўнага слова вучні выпісваюць ключавыя, на іх думку, выразы. Прыём «Сінквейн» развівае ўменне вучняў выдзяляць ключавыя паняцці ў прачытаным тэксце, галоўныя ідэі, сінтэзаваць атрыманыя веды, праяўляць творчыя здольнасці.

Разгледжаныя прыёмы працы з тэкстам забяспечваюць не толькі засваенне вучэбнага матэрыялу, але і актывізуюць разумовую дзейнасць вучняў, прывіваюць цікавасць да прадмета «Літаратурнае чытанне».